

6^ο Ετήσιο Συνέδριο της Eurochild.
«Επισκοπώντας το ‘Ευ-Υπάρχειν’ των Παιδιών: καλύτερες πολιτικές και πρακτικές»

(Κύπρος, 11-13 Νοεμβρίου 2009)

Πρώτη Συνάντηση της Ολομέλειας: «Καλύτεροι δείκτες, καλύτερη πολιτική. Γιατί η μέτρηση έχει σημασία».

(12 Νοεμβρίου 2009)

Ομιλία της Υπουργού Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων της Κυπριακής Δημοκρατίας, κας Σωτηρούλας Χαραλάμπους:

«Καθιστώντας τα Παιδιά Πολιτική Προτεραιότητα – τι εργαλεία έχουν αναπτυχθεί για να μετρήσουν το ‘Ευ-Υπάρχειν’¹ των Παιδιών και πώς μπορούν να επηρεάσουν την πολιτική ατζέντα;»

Πρώτα απ’ όλα θα ήθελα να καλωσορίσω όλους τους φίλους που ήρθαν από το εξωτερικό για να συμμετάσχουν σε αυτό το σημαντικό Συνέδριο και να συγχαρώ το Eurochild και την Παγκύπρια Συντονιστική Επιτροπή Προστασίας και Ευημερίας Παιδιού για την άρτια οργάνωση του.

Έχει λεχθεί πως «η ηθική μιας κοινωνίας δοκιμάζεται μέσα από αυτά που κάνει για τα παιδιά της»². Αναμφισβήτητα, είναι επιτακτική η παρακολούθηση και μέτρηση των συνθηκών και παραγόντων που επηρεάζουν τα παιδιά, τόσο για το σχεδιασμό σωστών πολιτικών και πρακτικών για την υγιή ανάπτυξή τους όσο και για την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών και πρακτικών που εφαρμόζονται. Το Συνέδριο θα αναλύσει σε βάθος το θέμα αυτό.

Όμως, όπως αναφέρεται και στο πρόγραμμά του Συνεδρίου, το ‘ευ-υπάρχειν’ (well-being) των παιδιών πολύ δύσκολα μετριέται. Γιατί; Επειδή είναι μια έννοια πολυδιάστατη, με σωματικές, ψυχολογικές, οικονομικές και κοινωνικές διαστάσεις.

¹ Η φράση ‘ευ-υπάρχειν’, ως μετάφραση της αγγλικής ‘well-being’, εξηγείται στο Εισαγωγικό Σημείωμα του Προγράμματος του Συνεδρίου στην Ελληνική γλώσσα.

² Dietrich Bonhoeffer

Η Κύπρος, όπως όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ, χρησιμοποιεί τους δείκτες που έχουν καθοριστεί στα πλαίσια της διαδικασίας της ΕΕ για την κοινωνική ενσωμάτωση, ως βασικό εργαλείο για τη μέτρηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Σε ό,τι αφορά την παιδική φτώχεια, το ποσοστό στην Κύπρο είναι κατά 7 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από το μέσο όρο της ΕΕ³. Το 2004, διαπιστώσαμε, με βάση τους δείκτες αυτούς της ΕΕ, πως ο κίνδυνος φτώχειας για τις μονογονεϊκές οικογένειες στην Κύπρο ήταν διπλάσιος από τον κίνδυνο για το γενικό πληθυσμό⁴. Από τότε, οι μονογονεϊκές οικογένειες, ως ομάδα στόχευσης, είναι μια από τις προτεραιότητες που έχουν περιληφθεί σε όλες τις Στρατηγικές μας για την Κοινωνική Ενσωμάτωση. Ο κίνδυνος φτώχειας ανάμεσα στις οικογένειες αυτές μειώνεται σταδιακά⁵ και στην τελευταία Στρατηγική μας έχουν περιληφθεί νέα μέτρα και ποσοτικός στόχος για περαιτέρω μείωση μέχρι το 2010 (σε 30%). Αυτό είναι ένα παράδειγμα για το πώς οι δείκτες έχουν επηρεάσει την πολιτική μας ατζέντα.

Βέβαια, το χαμηλό ποσοστό φτώχειας ανάμεσα στα παιδιά δεν εξασφαλίζει αυτόματα το 'ευ-υπάρχειν' των παιδιών. Γιατί, ανεξάρτητα από το εισόδημα, ένα παιδί μπορεί να θεωρηθεί φτωχό όταν δεν έχει επιλογές και ευκαιρίες για ομαλή ανάπτυξη και κανονική ένταξη στην κοινωνία – όταν, δηλαδή, καταπατούνται τα δικαιώματά του.

Θα ήθελα να σταθώ εδώ στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού και στις τρεις ομάδες δικαιωμάτων, που αφορούν:

1. Την **παροχή υλικών αγαθών** που διασφαλίζουν την **επιβίωση** των παιδιών.
2. Την **προστασία** των παιδιών.
3. Τη **συμμετοχή** των παιδιών.

³ 12% στην Κύπρο το 2007, ενώ ο μέσος όρος της ΕΕ ήταν 19%.

⁴ Μονογονεϊκές οικογένειες: 35% το 2004. Γενικός πληθυσμός: 16% το 2004.

⁵ 35% το 2005, 34% το 2006, 33% το 2007.

Σε παγκόσμιο επίπεδο, η παραδοσιακή προσέγγιση, με τους σχετικούς δείκτες, δίνει έμφαση στην πρώτη ομάδα δικαιωμάτων. Μετρίεται το σύνολο των **υλικών αγαθών** που διασφαλίζουν την **επιβίωση** των παιδιών. Δίνει έμφαση επίσης στον τομέα της **προστασίας** των παιδιών, τη δεύτερη ομάδα δικαιωμάτων. Στο πλαίσιο αυτό μετρούνται συνήθως οι ‘αρνητικοί παράγοντες’ στη ζωή των παιδιών, όπως στέρση οικογενειακής ζωής, προβληματικές συμπεριφορές κ.α. Βέβαια, η μη ύπαρξη αρνητικών παραγόντων δεν εξασφαλίζει αυτόματα την υγιή ανάπτυξη, το ‘ευ-υπάρχειν’ των παιδιών. Για την τρίτη ομάδα δικαιωμάτων, όμως, που αφορά τη συμμετοχή, οι δείκτες είναι περιορισμένοι. Γιατί;

Η Σύμβαση καθορίζει τα παιδιά ως νομικά όντα και όχι απλώς αντικείμενα προστασίας. Με βάση τη Σύμβαση, τα παιδιά έχουν το δικαίωμα να ενημερώνονται, να εκφράζουν τις απόψεις και γνώμες τους για τα ζητήματα που τα αφορούν και να λαμβάνονται υπόψη. Συνεπώς, **η ενεργός συμμετοχή των παιδιών στην οικογένεια, στην κοινότητα και στην κοινωνία, δεν πρέπει να είναι προαιρετική, αλλά να συνιστά φυσιολογικό μέρος της καθημερινής ζωής.**

Παρόλα αυτά, παρατηρείται παγκόσμια το γεγονός ότι η συμμετοχή των παιδιών είναι συχνά θεωρητική. Με αυτό εννοώ ότι, αν και ζητούνται οι απόψεις των παιδιών, σύμφωνα με τη Σύμβαση, αυτές λαμβάνονται υπόψη μόνο επιφανειακά. Αυτό οφείλεται στην αντίληψη που έχουν πολλοί ενήλικες, σύμφωνα με την οποία τα παιδιά δεν είναι ακόμα ώριμα και υπεύθυνα. Δεν είναι ακόμα πολίτες. Αυτή η αντίληψη υπονοεί ότι τα παιδιά έχουν περιορισμένες ικανότητες στο να πάρουν καλά θεμελιωμένες αποφάσεις, δίνοντας έτσι προτεραιότητα στην προστασία τους από τους γονείς και την κοινωνία.

Σημαντική **πρόκληση** είναι η **αντικατάσταση** της επικρατούσας αντίληψης για τα παιδιά με **μια νέα θεώρηση**. Μια θεώρηση που ν'αναγνωρίζει τα παιδιά ως νομικά όντα με τα δικά τους δικαιώματα και ικανότητες για **συμμετοχή στην κοινωνία σήμερα, όχι αύριο**. Εμείς οι ενήλικες έχουμε την τάση να συγκεντρωνόμαστε σε παράγοντες που ίσως να επηρεάσουν τα παιδιά **στο μέλλον**. Για παράδειγμα, έρευνες συνδέουν τη διαβίωση των παιδιών σε μονογονεϊκές και επανασυγκροτημένες οικογένειες, με ψηλότερο κίνδυνο ύπαρξης φτωχών δεξιοτήτων και χαμηλού μισθού στο μέλλον. Τα παιδιά μπορούν να μας μιλήσουν για την κατάσταση τους **τώρα**, να μας πουν πώς νιώθουν **τώρα**. Για τη μέτρηση του 'ευ-υπάρχειν' των παιδιών, είναι απαραίτητη η δική τους θέση. Θα πρέπει να βλέπουμε τα παιδιά ως **ενεργούς συνεργάτες στη μέτρηση του δικού τους 'ευ-υπάρχειν'** σε όλα τα στάδια της παιδικής ηλικίας και όχι ως αντικείμενα μελέτης.

Νεότερες αντιλήψεις τονίζουν τη σημασία διεύρυνσης της παραδοσιακής προσέγγισης, ώστε να μετρούμε την **ποιότητα της ζωής όλων των παιδιών** σε όλες της τις διαστάσεις. Αυτό προϋποθέτει τη **διαμόρφωση δεικτών σε νέους τομείς**, καθώς και τη μέτρηση **'θετικών παραγόντων'**, όπως την **ψυχοσυναισθηματική ικανοποίηση**, την **αυτοεκτίμηση** και τη **συμμετοχή** των παιδιών.

Κάποιοι φορείς⁶ έχουν ήδη προωθήσει δείκτες σε νέους τομείς για τη μέτρηση του 'ευ-υπάρχειν' των παιδιών, όπως:

- τις **σχέσεις των παιδιών** με την οικογένεια και τους συνομήλικους τους,
- την **υποκειμενική αίσθηση των παιδιών σε σχέση με το 'ευ-υπάρχειν'**,
- την **ενεργό συμμετοχή των παιδιών ως πολιτών**,

⁶ Π.χ.

- UNICEF Innocenti Research Centre (2007), Report Card 7.

- Fundamental Rights Agency.

- Multi-National Project, "Measuring and Monitoring Children's Well-Being".

- ΤΙΣ **δραστηριότητες των παιδιών**, περιλαμβανομένων **πολιτιστικών δραστηριοτήτων**,
- ΤΙΣ **προσωπικές δεξιότητες των παιδιών**

Η κοινωνία της Κύπρου είναι, θα' λεγα, παιδοκεντρική και τα παιδιά βρίσκονται ψηλά στην πολιτική ατζέντα της Κυβέρνησης. Ο διορισμός Επιτρόπου για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Παιδιού, με βάση σχετική νομοθεσία που ψηφίστηκε το 2007, είναι ενδεικτικός. Παρόλο που δεν έχουμε διαμορφώσει εθνικούς δείκτες για τη μέτρηση του 'ευ-υπάρχειν' των παιδιών, βλέπουμε εμπειρικά ότι υπάρχει μια δυνατή **στροφή προς τη συμμετοχή των παιδιών**, η οποία, όπως ανέφερα και προηγουμένως, **συνδέεται με το 'ευ-υπάρχειν' τους**. Στη συνέχεια, παραθέτω κάποια παραδείγματα.

Πρωτοποριακή εκδήλωση, που πραγματοποιήθηκε στην Κύπρο το 2000, ήταν το Συνέδριο Λήξης του Προγράμματος για τα Παιδιά του Συμβουλίου της Ευρώπης. Σε αυτό συμμετείχαν Υπουργοί και Παιδιά, που δούλεψαν μαζί για να συμφωνήσουν τα συμπεράσματα του Συνεδρίου - κάτι που θα ήταν αδιανόητο στο παρελθόν.

Άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα της συμμετοχής των παιδιών της Κύπρου είναι ο θεσμός της Παιδοβουλήs, τον οποίο εισήγαγε το 2000 η Παγκύπρια Συντονιστική Επιτροπή Προστασίας και Ευημερίας Παιδιού, που είναι μέλος του Eurochild και συνδιοργάνωσε το Συνέδριο μας. Στόχος του θεσμού είναι η **συμμετοχή των παιδιών σε κέντρα λήψης αποφάσεων** για θέματα που τα αφορούν.

Η **συμμετοχή των παιδιών στα κοινά** εκφράζεται από την Ομάδα των Μικρών Εθελοντών, που ιδρύθηκε το 2001. Η Ομάδα αποτελείται από παιδιά ηλικίας 4-18 χρόνων, που αναλαμβάνουν εθελοντική εργασία και διοργανώνουν εκδηλώσεις για φιλανθρωπικούς σκοπούς. Το γεγονός ότι η Ομάδα ξεκίνησε αρχικά με 20 παιδιά από τη Λευκωσία και σήμερα αριθμεί γύρω στα 3500 παιδιά από όλες της επαρχίες, είναι ενδεικτικό της επιθυμίας των παιδιών να προσφέρουν στην κοινωνία.

Στα **σχολεία**, τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να εκφράζουν τις απόψεις τους και να λαμβάνουν μέρος σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων μέσω της συμμετοχής τους σε ανεξάρτητα συμβούλια μαθητών, διοικητικά συμβούλια, πειθαρχικά συμβούλια και συνεδρίες του εκπαιδευτικού προσωπικού. Αξίζει να σημειωθεί πως σε όλα τα σχολεία, τόσο της Δημοτικής όσο και της Μέσης Εκπαίδευσης, υπάρχουν δημοκρατικά εκλεγμένα ανεξάρτητα συμβούλια μαθητών.

Η σημασία που δίνεται στη γνώμη και τις θέσεις των παιδιών αντικατοπτρίζεται και στον **εκσυγχρονισμό της περί Παίδων Νομοθεσίας**, που προωθείται από το Υπουργείο μου. Μια από τις βασικές αρχές στις οποίες στηρίζεται η νομοθεσία είναι ότι πρέπει να παρέχεται η ευκαιρία στο παιδί να ακούεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά και να δίνεται στις απόψεις του το απαιτούμενο βάρος, σύμφωνα με την ηλικία και το βαθμό ωριμότητας του.

Με τα όσα αναφέρω παραπάνω δεν ισχυρίζομαι ότι η συμμετοχή των παιδιών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων έχει φτάσει στο επιθυμητό επίπεδο. Αντίθετα, εκείνο που θέλω να υποδείξω είναι την τεράστια ευθύνη όλων μας στη διαδικασία χάραξης πολιτικών, να μην ενεργούμε στο όνομα των συμφερόντων των παιδιών χωρίς τα παιδιά.

Έχω μοιραστεί μαζί σας κάποιες σκέψεις μου για το 'ευ-υπάρχειν' των παιδιών και τώρα θα ήθελα να πω λίγα λόγια σχετικά με το ρόλο της ΕΕ. Η συμμετοχή μας στην Κοινωνική Ανοικτή Μέθοδο Συντονισμού και η συμβολή εκπροσώπων του κυβερνητικού και του μη-κυβερνητικού τομέα, των κοινωνικών εταίρων και των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων στη διαμόρφωση των Στρατηγικών μας για την Κοινωνική Ενσωμάτωση έχουν σίγουρα αυξήσει τη γνώση και την ευαισθητοποίηση γύρω από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Λόγω της ευαισθησίας της Κυβέρνησης για τα παιδιά, μας ικανοποιεί το γεγονός ότι η Κοινωνική Ανοικτή Μέθοδος Συντονισμού έχει επιλέξει από το 2007 την παιδική φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό ως θέμα προτεραιότητας. Ανταποκρινόμενοι στο κάλεσμα για την ευαισθητοποίηση του κοινού, πραγματοποιήσαμε Σεμινάριο, την 1 Ιουνίου 2007, για την Πρόληψη του Κοινωνικού Αποκλεισμού στα Παιδιά, στο οποίο συμμετείχαν **όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς** τόσο από τον κυβερνητικό όσο και από το μη-κυβερνητικό τομέα.

Μας βρίσκει απόλυτα σύμφωνους η δέσμευση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικής Προστασίας, στην οποία εκπροσωπείται βέβαια και η Κύπρος, να προωθήσει δείκτες σε Ευρωπαϊκό επίπεδο για τη μέτρηση της παιδικής φτώχειας και του **‘ευ-υπάρχειν’** των παιδιών. Η εργασία που έχει γίνει προς αυτή την κατεύθυνση από την Υποεπιτροπή για τους Δείκτες της Επιτροπής αυτής, είναι αξιόλογη. Περιμένουμε με αυξημένο ενδιαφέρον την Τελική Έκθεση των ερευνητών στους οποίους η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει αναθέσει Έρευνα για τον εντοπισμό δεικτών που αντικατοπτρίζουν τον πολυδιάστατο χαρακτήρα του **‘ευ-υπάρχειν’** των παιδιών και για την οποία, όπως αντιλαμβάνομαι, θα ενημερωθείτε στο πλαίσιο του Συνεδρίου.

Είμαι σίγουρη ότι η συνεισφορά των ομιλητών, καθώς και τα συμπεράσματα των ομάδων εργασίας και του Συνεδρίου γενικά, θα συμβάλουν στην ενίσχυση της πολιτικής βούλησης των κρατών-μελών. Αυτή η πολιτική βούληση έχει ύψιστη σημασία για την ενδυνάμωση τόσο της Κοινωνικής Ανοικτής Μεθόδου Συντονισμού όσο και της κοινωνικής διάστασης της Στρατηγικής της Λισσαβόνας μετά το 2010, με τρόπο που να προωθείται το **‘ευ-υπάρχειν’** των παιδιών.

Τέλος, εύχομαι καλή επιτυχία στις εργασίες του Συνεδρίου και ευχάριστη διαμονή στην Κύπρο.